

TRASTORNS DEL NEURODESENVOLUPAMENT, BAIX RENDIMENT I FRACÀS ESCOLAR EN ALUMNES D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA I EN ALUMNES D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA (ESO).

Miquel Casas MD. PhD.

El Projecte de Recerca "**Trastorns del Neurodesenvolupament, Fracàs Escolar i Alteracions de Conducta en Alumnes d'Educació Primària i ESO**" té, com a objectiu principal, delimitar la rellevància dels Trastorns del Neurodesenvolupament en el Baix Rendiment, el Fracàs Escolar i les Alteracions de Conducta en una població d'alumnes de entre 6 a 16 anys que no assolixen les competències específiques marcades pel Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya per a cada cicle acadèmic.

Aquest projecte ha estat realitzat pel Servei de Psiquiatria de l'Hospital Universitari Vall d'Hebron (Departament de Psiquiatria de la UAB) i pel Grup de Recerca en Psiquiatria, Salut Mental i Addiccions del Vall d'Hebron Institut de Recerca (VHIR), en escoles i IES públics i concertats de Catalunya (aprox.12.000 escolars) durant els cursos escolars 2011-2020.

A partir d'aquest any 2021, el projecte es trasllada a l'Institut MIND de l'Hospital de Sant Joan de Déu de Barcelona, i segueix als municipis de Rubí, Sant Cugat, La Garriga i Cornellà i, mitjançant el Projecte PERIS (2018-2021) del Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya, s'amplia a 22 centres docents de cinc municipis de la Catalunya Central (Manresa, Vic, Manlleu, Centelles i Capellades), on s'estudien els Trastorns del Neurodesenvolupament en una població d'estudiants de segon curs d'ESO, fent un seguiment del rendiment escolar i aspectes conductuals durant tres anys.

Ambdós projectes, recolzats i supervisats pel Departament de Salut i pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, estan subvencionats per l'Obra Social "la Caixa", "la Fundació Institut de Recerca de l'Hospital Universitari Vall d'Hebron (VHIR)", la Diputació de Barcelona, la Diputació de Lleida i per diverses Ajudes competitives d'àmbit nacional i europeu.

Els resultats són molt consistents i contribueixen a delimitar quins són els principals factors que influeixen en la gran diferència de prevalença entre el fracàs escolar del nostre país (del 17% al 22%) i el dels països del nord d'Europa (menys del 6%).

Les dades d'aquest estudi no avalen les hipòtesis que proposen, com tan freqüentment s'argumenta des de els mitjans de comunicació, que el fracàs escolar a Catalunya és el resultat de tenir "escoles dolentes", "mestres mal preparats" o "plans d'estudi deficients", ni, tampoc, que la responsabilitat sigui principalment dels pares, d'una pèrdua de valors socials o de la crisi econòmica.

Els resultats indiquen que el baix rendiment escolar que tenim a Catalunya es principalment degut a que aquí no es diagnostiquen ni es tracten adequadament els Trastorns del Neurodesenvolupament (Espectre Autista, TDAH, dislèxies, discalculies, disgrafies, trastorns de la comunicació, etc., amb les alteracions de conducta associades), que presenten entre un 18% i un 20% de la població escolar (aquests percentatges són similars als de tots els països desenvolupats, si bé els que presenten bons resultats acadèmics tenen una activa política de detecció precoç, diagnòstic i tractament d'aquests trastorns, política que clarament manca a Catalunya).

Els Trastorns del Neurodesenvolupament no diagnosticats ni tractats, a més de ser responsables del baix rendiment i el fracàs acadèmic, estan directament relacionats amb l'abandonament escolar, amb l'elevat consum de cànnabis i begudes alcohòliques, amb els embarassos no desitjats, amb la dificultat per aprovar el permís de conduir, amb les conductes de risc i l'accidentalitat viària, amb la violència adolescent de causa no psicòtica (maltractament a pares i familiars, violència de gènere, conductes antisocials, pertinença a bandes urbanes, etc.) i, actualment, es pot considerar que són la major causa de l'atur laboral "estructural" entre els joves.

El projecte es realitza, íntegrament, durant l'horari escolar i en els mateixos centres docents on els alumnes cursen els seus estudis. Aquest procediment permet un gran estalvi de temps de lleure als alumnes i als seus familiars i augmenta, en gran mesura, l'eficàcia i l'eficiència del projecte.

El procediment ha estat aprovat per el CEIC del Vall d'Hebron Institut de Recerca (VHIR).

Els principals resultats obtinguts durant el període 2011-2019 són els següents:

- *Entre un 18% i un 22% dels alumnes que han participat en l'estudi presenten Trastorns del Neurodesenvolupament que influeixen directament en el seu aprenentatge i propicien el fracàs escolar. Aquests percentatges són similars als de la resta de països desenvolupats.*
- *Els Trastorns del Neurodesenvolupament es distribueixen de manera uniforme en tots els estrats socials, sense una relació directa amb el nivell socio-econòmic o socio-cultural de les famílies.*
- *Els escolars diagnosticats d'algun Trastorn del Neurodesenvolupament es situen sempre en la part baixa de les puntuacions de la seva aula i tenen, com a mínim, entre 5 i 10 vegades més dificultats per assolir les competències bàsiques requerides pel Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya, que els seus companys sense aquestes disfuncions. Aquests resultats són independents del tipus de centre (públic o concertat) en que cursin els estudis.*
- *La població escolar catalana està clarament infra-diagnosticada i molt escassament tractada, ja que solament 1 o 2 de cada 10 alumnes que necessitarien diagnòstic i tractament estan correctament atesos en l'escola pública, mentre que en l'escola concertada ho són un màxim de 3 o 4 alumnes de cada 10 que ho necessitarien. Aquestes xifres són molt rellevants si es comparen amb les dels països europeus amb millors resultats escolars, on més de 8 de cada 10 alumnes amb aquests problemes estan correctament diagnosticats i tractats.*
- *En funció de d'aquests resultats, es pot considerar que els Trastorns del Neurodesenvolupament no diagnosticats ni tractats són el principal grup de factors que provoquen fracàs i abandonament escolar a Catalunya, explicant la gran diferència de percentatges entre el nostre país (17%-20%) i el dels països nòrdics (menys del 7 %).*
- *Una part important dels alumnes amb Trastorns del Neurodesenvolupament que no estan diagnosticats ni tractats tenen risc de presentar addiccions i alteracions de conducta que interferiran, a l'edat adulta, en la seva vida personal, relacional i laboral.*

- *Aquestes alteracions conductuals fan que, a partir de la majoria d'edat, quan els adolescents amb Trastorns del Neurodesenvolupament, no diagnosticats ni tractats, passen del CSMIJ al CSMA, se'ls acostumi a “etiquetar”, erròniament, com a Trastorns del Comportament o com a Trastorn Límit de la Personalitat.*
- *Aquest nous i erronis diagnòstics els dificulta un correcte abordatge mèdic-psicològic-educatiu, passant a ser els més desfavorits del sistema sanitari, ja que van dels recursos de salut mental als recursos socials o als de justícia juvenil, o viceversa, sense rebre mai una adequada atenció pel seu problema.*
- *Els recursos docents i sanitaris públics de Catalunya son de molt alta qualitat, però no disposen d'una adequada oferta multimodal (docent-pediàtrica-psicològica-psiquiàtrica), capaç d'abordar el baix rendiment i el fracàs escolar d'una forma reglada i eficient. Aquesta situació està agreujada pel fet que els centres de salut mental infanto-juvenil (CSMIJ) no tenen inclosa en la seva cartera de serveis l'atenció als Trastorns d'Aprenentatge.*
- *Aquest fet comporta greus desigualtats socials en les possibilitats de resoldre els Trastorns del Neurodesenvolupament, provocant greus diferències en els resultats escolars dels alumnes afectats en funció de la capacitat econòmica i cultural de la família, ja que qui no té recursos econòmics no pot diagnosticar ni tractar el problema, al tenir que fer-ho en el camp de la medicina i psicologia privada. Això fa bo el dit popular de que tenen millors resultats acadèmics les escoles de barris més benestants. Però no es degut a diferències en la psicopatologia, ni a tenir millors escoles, ni millors mestres o professors. Es degut a que quan els pares i l'escola detecten que l'alumne té problemes, no els poden solucionar per “inequitat econòmica”.*
- *Encara que la prevalença d'aquests trastorns es molt elevada en la població general, i ho es significativament més en col·lectius o grups especialment vulnerables com son els menors tutelats o els MENA, una intervenció medico-psicològica precoç, junt amb bones mesures educatives i d'inserció social, poden revertir molt eficaçment el mal pronòstic que normalment s'associa a aquests problemes d'aprenentatge i de conducta, permetent que els infants i adolescents afectats puguin desenvolupar una vida saludable, profitosa i autònoma com la resta de la població infanto-juvenil.*

- *A conseqüència dels resultats exposats, no es considera viable una solució efectiva al problema del fracàs escolar en el nostre país si, solament, es segueixen adoptant mesures de caràcter curricular, pedagògic o socio-familiar.*
- *La solució a l'actual problemàtica escolar, amb les seves seqüeles de fracàs i abandonament acadèmic, junt amb addiccions i alteracions de conducta, ha de partir d'una concepció holística del problema, que contempli tant els aspectes docents, familiars i socio-culturals de l'alumne, com els molt importants condicionants neuro-psico-patològics i de l'aprenentatge que interfereixen i, en molts casos, impossibiliten, un adequat rendiment escolar.*

L'aplicació d'aquests resultats pot ajudar a dissenyar un abordatge mixt, preventiu i terapèutic, multimodal i integral, que sigui altament efectiu i eficient per afrontar la greu problemàtica del baix rendiment i el fracàs escolar que pateix el nostre país, ajudant, al mateix temps, a prevenir les complexes i freqüentment dramàtiques seqüeles conductuals que acostumen a aparèixer durant l'adolescència i, posteriorment, durant tota l'edat adulta en els alumnes amb Trastorns del Neurodesenvolupament.

Per aquest motiu, es recomana introduir i realitzar, de manera sistemàtica, el cribatge específic per Trastorns del Neurodesenvolupament a tota la població infantil que cursi el primer cicle d'Educació Primària (1er i 2 curs de Primària) dins el protocol actual del programa “del nen sa”.

Així mateix, es recomana que es realitzi un procés diagnòstic complet a tota la població infanto-juvenil que presenti fracàs escolar i alteracions de conducta, a fi de poder identificar aquells que, presentant aquests trastorns, tenen greus dificultats d'adaptació, no poden aprofitar les oportunitats educatives que se'ls hi ofereixen, es refugien en consums de cànnabis o begudes alcohòliques i inicien un progressiu procés de dificultats laborals i de marginalització social. És molt important realitzar ràpidament aquest diagnòstic i iniciar un tractament adequat abans de que, a l'edat adulta, passin a ser erròniament diagnosticats de Trastorns de Conducta o de Trastorns de la Personalitat i comencin problemàtiques laborals, processos de marginalització, o conductes delictives.

